

Gül, M. ve Şaşman-Kaylı, D. (2020). Türkiye’deki Suriyeli üniversite öğrencilerinde sosyal dışlanma algısı üzerine nitel bir araştırma: Uşak üniversitesi örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(3), 985-1007.

Araştırma

Makale Geliş Tarihi: 13.02.2020

Makale Kabul Tarihi: 16.05.2020

TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİ ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE SOSYAL DIŞLANMA ALGISI ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA: UŞAK ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ¹

A Qualitative Study on The Perception of Social Exclusion in Syrian University Students in Turkey: Usak University Sample

Meryem GÜL*

Derya ŞAŞMAN KAYLI**

* Sosyal Hizmet Uzmanı, Uşak Üniversitesi, Sosyal Hizmet Birimi, meryemgul92@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5451-2349

** Doç. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, dsasmankayli@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7949-2332

ÖZET

Türkiye, son yıllarda çevresindeki ülkelerde yaşanan çatışma ve savaşların etkisiyle uluslararası göç hareketliliğinde hedef ülkelerden biri olmuştur. Türkiye’nin 2011’den bu yana savaş halinde olan Suriye’ye coğrafi yakınlığı Türkiye’ye yönelik Suriyeli göçünü beraberinde getirmiştir. Bu gelişmelerle birlikte mültecilik alanı sosyal hizmetin güncel çalışma alanlarından biri haline gelmiştir. Zorunlu göç edenler içerisinde üniversitelerde öğrenim gören Suriyeli öğrenciler de yer almaktadır. Savaş nedeniyle ülkemize göçün artmasıyla üniversitelerdeki mülteci öğrenci sayısı da giderek artmaktadır. Mülteci üniversite öğrencileri ile ilgili literatürdeki bilgiler sınırlıdır ve yapılan çalışmalar yok denecek kadar azdır. Kurumların ve öğrencilerin yaşadığı süreci sosyal hizmet bakış açısıyla analiz etmek alana dair sorunların irdelenmesinde ve çözümler üretilmesinde önemlidir. Suriyeli mülteci üniversite öğrencilerinde sosyal dışlanmanın çok boyutlu olarak araştırıldığı bu çalışma 19.04.2018-08.06.2018 tarihleri arasında Uşak Üniversitesinde öğrenim gören 224 Suriyeli öğrenciden kartopu örnekleme yöntemi ile belirlenen 20 öğrenciyle yüz yüze derinlemesine görüşmeler yapılarak gerçekleştirilmiştir. Verilere içerik analizi ve tematik analiz uygulanmıştır. Suriyeli öğrencilerin ekonomik, mekânsal, şehir temelli, eğitim, sağlık gibi boyutlarda sosyal dışlanma algıladığı görülmüştür. Ayrıca, üniversiteli Suriyeli öğrencilerin mülteci olmaktan kaynaklanan sorunları yükseköğrenim sürecindeki eğitimsel sorunlarla birleştğinde çoklu dezavantajlılığa neden olmaktadır.

Anahtar kelimeler: Zorunlu göç, mülteci, Suriyeli üniversite öğrencisi, sosyal dışlanma, sosyal hizmet

¹ Bu makale 21.06.2019 tarihli “Suriyeli Mülteci Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Dışlanma ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine İlişkin Görüşleri: Uşak Üniversitesi Örneği” başlıklı tezden güncellenerek üretilmiştir.

ABSTRACT

Turkey has been one of the target countries on international migration and mobility with the effects of war and conflicts around the country in recent years. Turkey's geographical proximity to Syria which has been at war since 2011 has caused migration from Syria to Turkey. Along with these developments, the refugee field has become one of the current working areas of social work. Among the forced immigrants, there are also Syrian students studying at universities. With the increase in immigration to Turkey due to the war, the number of these refugee students in universities is also increasing. Information in the literature on refugee university students is limited and the studies conducted are almost nonexistent. In order to examine the problems in the field and produce solutions, it is important to analyze the processes experienced by institutions and students from a social work perspective. This study, in which social exclusion was investigated in many dimensions among Syrian refugee university students, was conducted through face-to-face interviews with 20 students determined by the snowball sampling method from 224 Syrian students studying between 19.04.2018 and 08.06.2018. The data were analyzed using content analysis and thematic analysis method. The results of the analysis indicated that Syrian students perceive social exclusion in such dimensions as economic, spatial, city-based, education and health. In addition, when the problems of Syrian university students arising from being refugees combined with educational problems in higher education, they cause multiple disadvantages.

Key words: *Forced immigration, refugee, Syrian university student, social exclusion, social work*

GİRİŞ

Suriye’de yaşanan savaş ve çatışmalar sonucunda birçok Suriyeli Türkiye’ye göç etmiştir. Türkiye’de bulunan Suriyeli sayısı günden güne artmaktadır. 2014-2015 yılları Suriyeli mülteci sayısında en hızlı artışın yaşandığı dönemdir. 2014 yılında 1 519 286 olan mülteci sayısı neredeyse ikiye katlanarak 2015 yılında 2 503 546’ya ulaşmıştır. 2017 yılı itibarıyla Türkiye’de bulunan mülteci sayısı üç milyon üzerindedir (AFAD, 2017).

Türkiye'deki Suriyelilerin neredeyse tamamı geçici koruma statüsü altında yaşamaktadır. 2013 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda (YUKK) mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma statüleri yer almaktadır. Türkiye’de Suriyeliler yasal coğrafi sınırlama² nedeniyle mülteci olarak kabul edilmemektedir. YUKK’a ve 13 Ekim 2014 tarihinde bu kanunun 91. Maddesine dayanılarak Bakanlar Kurulu Kararı ile çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği’ne göre “Türkiye’de ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönememiş, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlara gelmiş veya sınırları geçmiş olan yabancılara” geçici koruma statüsü verilmektedir. Suriyeliler Türkiye tarafından

² YUKK Madde 61’e göre, Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle ülkesine dönemeyen kişilere mülteci statüsü verilmektedir.

mülteci olarak kabul edilmemelerine rağmen Cenevre Sözleşmesi'ne göre mültecilik şartlarını karşılamaktadır. T.C. Anayasası 90. Maddesine³ göre kanunlar ile milletlerarası anlaşmaların aynı konuda farklı hükümleri içermesi nedeniyle çıkabilecek uyumsuzluklarda milletlerarası anlaşma hükümleri esas alınmaktadır. Ayrıca, Uluslararası Af Örgütü'nün 2014 yılında yayınladığı bir raporda Suriyelilerin "varışta mülteci" statüsü ile uluslararası hukuktan doğan mülteci haklarından yararlanması gerektiğinden söz edilmiştir (UAÖ, 2014). Uluslararası hukukun üstünlüğü nedeniyle bu çalışmada Suriyeliler 'mülteci' olarak kabul edilmiştir.

Türkiye'de Suriye'de yaşanan savaşın ilk yıllarında Türkiye'ye yönelik Suriyeli göçü ile ilgili önlemler alınmamıştır. Savaşın uzaması ve Türkiye'deki mülteci sayısının artması ile birlikte Türkiye tarafından Suriyeli mültecilerle ilgili ulusal ve uluslararası düzeylerde çözüm yolları aranmaya başlanmıştır (TBMM, 2018). Türkiye'deki Suriyeli mülteci profili farklılıklara sahip birey ve gruplardan oluşmaktadır. Mülteciler arasında yer alan kadınlar, engelliler, yaşlılar, yoksullar gibi bazı gruplar göç sırasında ve sonrasında yaşanan sorunlardan daha fazla etkilenmektedir (Artan ve Arıcı, 2017). İçerisinde güvenli bir ortamda yaşamanın yanı sıra üniversite eğitimi almayı hedefleyen mülteci üniversite öğrencilerini de barındıran risk altındaki bu grupların ayrıca ele alınması gerekmektedir.

Yükseköğretim Sisteminde Suriyeli Mülteciler

Türkiye son yıllarda uluslararası öğrencilerin eğitiminde popüler bir ülkedir (Yardımcıoğlu, Beşel ve Savaşan, 2017). Uluslararası öğrencilerin sayısındaki artış ile birlikte üniversiteler kozmopolit hale gelmiştir⁴. Üniversitelerin yer aldığı şehirlerde bir arada yaşama kültürü gelişirken ırkçılık, ayrımcılık, zenofobi gibi toplumsal riskler de gündeme gelmiştir (Demirhan, 2017).

Suriye'de savaş ortamında okullar, üniversiteler gibi eğitim kurumları eğitim misyonunun dışında kullanılmıştır (Seydi, 2014). Savaş ortamındaki zorlu koşullarda askeri, siyasi konuların ve barınma, beslenme, sağlık sorunlarının öncelikli olmasından dolayı eğitim ikinci plana atılmıştır. Öğrenciler güvenlik sorunları ve çatışmalarda aktif yer alma gibi nedenlerle eğitime devam edememiştir.

³ T.C. Anayasası Madde 90: "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır."

⁴ Erişim tarihi: 27.03.2018, <https://istatistik.yok.gov.tr/>

Suriye'den gelen mültecilerin eğitim düzeyine bakıldığında kamplarda yaşayanların %12'sinin, kamp dışında yaşayanların %19'unun okuma yazma bilmediği görülmektedir. Kamp içinde yaşayanların % 37'si, kamp dışında yaşayanların %25'i ilköğretim mezunu; kamp içinde yaşayanların %25'i, kamp dışında yaşayanların %19'u ortaöğretim mezunudur (AFAD, 2013). Türkiye'deki Suriyelilerle ilgili bazı araştırmalar Suriyelilerin ülkesine geri dönmeyeceğini göstermektedir (Kaya ve Kıracı, 2016; Taş ve Tekkanat, 2018; Amman ve Altındış, 2019). Suriyelilerle ortak bir geleceğimiz olacağından Suriyeli mültecilerin eğitimi Suriyelileri olduğu kadar Türkiye toplumunu da ilgilendirmektedir.

Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından 2012 yılından itibaren Suriyelilerin üniversite eğitimi ile ilgili girişimlerde bulunmaktadır. Bunlardan ilki 2012-2013 yıllarında Suriye sınırına yakın yedi⁵ üniversiteye Suriyeli gençlerin özel öğrenci olarak kaydedilmesi ile ilgili yazı gönderilmesidir. Suriyeli gençlerin üniversitelerde eğitim alabilmesi için resmî belge temininde yaşanan sorunlarda da kolaylaştırıcı tedbirler alınmıştır (Seydi, 2014). Girişimlerden bir diğeri 09 Ekim 2013 tarihinde yapılan Yükseköğretim Yürütme Kurulu Toplantısı'dır. Alınan kararlara göre gerekli belgeye sahip olması halinde Suriye ve Mısır'da lisans/lisansüstü öğrenim gören Türk vatandaşı, bu ülkelerin vatandaşı ve bu ülkelerde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrenciler ülkemizdeki üniversitelere birinci sınıftan son sınıfa kadar yatay geçiş yapabileceklerdir. Belgeye sahip olmayanlar ise, başvuru yaptığı bölümün Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi kontenjanının %10'unu geçmemesi şartıyla yedi üniversitede özel öğrenci olarak eğitim alabileceklerdir (Seydi, 2013).

Ayrıca 22 Temmuz 2013 tarihinde alınan kararla⁶ birlikte Suriyeli üniversite öğrencilerine YÖK tarafından diğer uluslararası öğrencilerden farklı olarak ücretsiz eğitim hakkı tanınmıştır. YÖK'ün kararlarına göre birinci öğretim ve açık öğretim öğrencilerinden sadece katkı payı alınmakta olup öğrenim ücreti alınmamaktadır. Bu da ikinci öğretim dışındaki Suriyeli üniversite öğrencilerinin Türkiye'deki devlet üniversitelerinde öğrenim ücreti ödemeksizin açık ve örgün öğrenim hakkına sahip olduğu anlamına gelmektedir.

Toplum içerisinde Suriyelilere yönelik insan hakları gereği ülkeye kabul edilmeleri, misafir edilmeleri ve eğitim fırsatı sağlanması gibi haklar bakımından ılımlı yaklaşımlar

⁵ Bu yedi üniversite şunlardır: Gaziantep, Kilis 7 Aralık, Harran, Mustafa Kemal, Osmaniye Korkut Ata, Çukurova, Mersin Üniversiteleri

⁶ 2013-2014 Eğitim Öğretim Yılında Yükseköğretim Kurumlarında Cari Hizmet Maliyetlerine Öğrenci Katkısı Olarak Alınacak Katkı Payları ve Öğrenim Ücretlerinin Tespitine Dair Karar

bulunsa da Türkiye'deki varlıkları savaş bitene kadar onaylanmaktadır (Çimen ve Quadır, 2018). Eğitimdeki yapısal sorunlar 'misafir' söyleminin getirisi olarak devam etmektedir (Akkaya, Çilingir ve Levent, 2018).

Uşak Üniversitesi Uluslararası Öğrenci Ofisi ve Psikososyal Destek Birimi çalışanlarından edinilen bilgilere göre sosyal kabul ve uyum sorunları Suriyeli öğrenciler için yeni deneyimleri ve sorunları beraberinde getiren bir dönem olan üniversite hayatı ile birleşerek ağırlaşmaktadır. Suriyeli öğrencilerin karşılaştığı sorunların temelinde sosyal, ekonomik sorunlar ve kültürel farklılıklar yatmaktadır. Savaş nedeniyle Türkiye'ye zorunlu göç eden Suriyeli gençler ülkelerinden ayrılarak yeni bir ülkeye gelmiştir ve yeni bir hayata başlamıştır. Gençlerin ülkelerindeki koşullardan ve bağlı buldukları sistemlerden kopuşu ve gelinen ülkedeki yaşam koşulları beraber değerlendirildiğinde Suriyeli gençlerin yaşam biçiminde köklü değişiklikler olduğu görülebilir.

Toplumsal-kültürel yapı, ekonomik gelişme ve kentleşme düzeyi, aile yapısı ve aile içi ilişkiler, din, dil, eğitim gibi konularda yetiştiği kültürden büyük ölçüde farklılıklar taşıyan bir topluma giren bireyin bu nedenlerden dolayı zorluklarla karşılaşması olağandır (Karataş, 2003). Mülteci öğrencilerin ekonomik, barınma, dil, göç edilen ülkede yasal statü⁷, uyum gibi sorunlarını yapılan araştırmalarda görmek mümkündür. Birleşik Krallık'ta bir üniversitede mülteci öğrencilerin göç öncesi ve sonrası deneyimlerinin dört vaka çalışması üzerinden incelendiği bir araştırmada mülteci öğrencilerin duygusal ve ekonomik sorunlar yaşadığı, bu sorunların küresel eşitsizlikle karakterize olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Mülteci öğrencilerin ihtiyaçlarını genelleştirme ve evrenselleştirmenin onların bireyselliğini göz ardı edebileceği tehlikesinin altını çizilmiştir (Morrice, 2013). ABD'de iki ortaöğretim kurumunda Burma'dan gelen 5 mülteci öğrencinin deneyimlerini konu alan; derinlemesine görüşmeler, sınıf gözlemleri ve ev ziyaretleri ile gerçekleştirilen araştırmada eğitim yolculuğunu olumsuz etkileyen etmenler ortaya konulmuştur. En önemli bulgulardan biri öğrencilerin ana akım toplumdaki öğrencilerden soyutlanması ve ayrılmasıdır. Öğrencilerin yararlanabileceği kaynaklar hakkında bilgi eksikliği olduğu da tespit edilmiştir (Tandon, 2016). İngiltere'de yapılan bir araştırmaya göre, İngiltere Entegrasyon ve Mülteci Eğitimi Stratejileri ile İngiltere Yükseköğretim Fonu Stratejik Planı mülteci öğrencilerin diğer etnik azınlık gruplardan farklılıklarını göz ardı

⁷ Göçmenlere göç edilen ülkelerde yasal olarak verilen mülteci, sığınmacı, ikincil koruma, geçici koruma gibi statüler ifade edilmektedir.

etmektedir. Yapılan yüz yüze derinlemesine görüşmelerde mülteci gençlerin travma deneyimi, statü endişesi, dil sorunları gibi sorunların eğitim başarısını olumsuz etkilediği görülmüştür. Öğrenciler dezavantajlı olmalarına rağmen yükseköğrenimi yoksulluk ve ayrımcılıktan kurtuluş yolu olarak gördüğünden istekli ve motivedir (Stevenson ve Willott, 2007).

Suriyeli Öğrenciler ve Sosyal Dışlanma

Mülteci üniversite öğrencilerinin birtakım sorunları sosyal dışlanma çatısı altında değerlendirilebilir. Dinamik, esnek ve ilişkisel bir kavram olan sosyal dışlanma çok boyutlu bir yoksunluk sürecidir. Sosyal dışlanmanın ekonomik, mekânsal, kültürel ve politik boyutları çoğunlukla iç içe geçmiş olup bu boyutlar birbirini etkilemektedir (Levitas, 1996; Tartanoğlu, 2010). Ekonomik dışlanma bireylerin toplumdaki mevcut ekonomik kaynaklara ulaşamaması, imkânlardan yararlanamaması ve ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli olan gelirden yoksun olması anlamına gelmektedir. Belirli toplumsal kesimlerin sermaye birikim sürecinin dışında kalmasıdır. Geçim kaynakları, istihdam, konut ve barınma gibi en temel gereksinimlerden yoksunluktur (Sapancalı, 2005). Mekansal ayrışma, mekânın paylaşıldığı kişilerle sosyal, ekonomik, etnik, kültürel açılardan farklı olduğunda ortaya çıkmaktadır. Bir toplumda belli bir gruba ait olanların toplumdan konut başta olmak üzere ikamet edilen yer ve gündelik yaşamı geçirilen mekânlar açısından ayrışmasıdır (Tümtaş ve Ergun, 2016). Yaşam tarzı, kültürel alışkanlıklar, inançlar vb. bakımından farklı olmak dışlanmayı arttırmaktadır (Küçükşen, 2017). Orijinal kültürün yeni toplumun kültürü ile karşılaştığında ortaya çıkan sorunlar kültürel travma boyutuna ulaşabilmektedir (Tekin, 2011).

Bazı araştırmalar zorunlu göç edenlerin kültürel özellikleri nedeniyle eğitim sistemi içerisinde ve toplumda ötekileştirildiğini ortaya çıkarmıştır. Örneğin, Sudan'da yaşanan savaş sonrasında Avustralya'ya zorunlu göç eden ve kırsal alanda bir lisede öğrenim gören iki öğrencinin deneyimlerinin araştırıldığı bir çalışmada etnik azınlık bu öğrencilerin egemen kültür tarafından toplum içerisinde farklı konumlandırıldığını ortaya çıkarmıştır. Kırsaldaki beyazlığın baskınlığı karşısında siyahi azınlık Sudanlı öğrenciler toplumsal aidiyetin dışında tutulmaktadır. Öğrenciler farklılıklarından dolayı temas ve iletişimden kaçınılmakta, damgalanmakta ve minimum düzeyde yüzeysel temas kurulmaktadır (Kathryn, 2015).

Toplumdaki diğer insanlardan farklılaşan birey, grup ve topluluklar ayrımcılık ve dışlanma algılayabilmektedir. Algılanan ayrımcılık ve dışlanmanın düzeyinde göç eden ve göç olan toplumların göç karşısındaki tutumu belirleyici olmaktadır.

Türkiye'ye yönelik Suriyeli göçünün başlangıcında Türkiye toplumu tarafından Suriyelilerin Türkiye'deki varlığının geçici olduğu düşünülmüştür. İlerleyen dönemde Suriyelilerin Türkiye'de yerleşik hale gelmesi göç eden Suriyeli mültecileri ve göç alan Türkiye toplumunu psikolojik yönden etkilemeye başlamıştır. Bu etki de toplumsal tepkilere neden olmuştur (Orhan ve Gündoğar, 2015).

Çiftçi (2019)'ye göre; Suriyeli sığınmacıların Türkiye vatandaşları ile iletişime geçmemesi, paylaşımda bulunmaması, aynı mekânda bulunmamaya çalışması, Türkiye vatandaşlarına karşı ön yargıdan kaynaklanmaktadır. Türkiye vatandaşlarının da Suriyeli mülteciler ile paylaşımda bulunmak istememesi, ev ve iş yerlerini kiraya vermek istememesi, aynı mekânda bulunmak istememesi, ortak bulunulan alanlarda güvensiz hissetmesi, çocuklarının aynı okulda okumasını istememesi ön yargı sonucunda ortaya çıkan ayrımcılık davranışlarıdır.

Savaş ortamından uzaklaşmak ve güvenli bir ülkede eğitim almak Suriyeliler için mantıklı bir çıkış yolu olsa da onları sosyal çevre, sosyal ilişki, toplumsal bağ, meslek, dil, giyim şekillerinden uzaklaştırmaktadır (Zafer, 2016). Savaş sonrasında Türkiye'de öğrenim gören Suriyeli üniversite öğrencileri de diğer Suriyeliler gibi sosyal dışlanma riski ile karşı karşıya kalmıştır. Buradan hareketle Suriyeli üniversite öğrencilerinde sosyal dışlanmanın nasıl algılandığı, nedenleri, kaynağının ne olduğu, hangi mekanizmalarla işletildiğinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Sosyal dışlanma gelir, çalışma, barınma, kültürel farklılıkların tanınması, kültürel farklılıklar temelinde ortaya çıkan ihtiyaçların karşılanması, üniversitede, diğer kurumlarda ve Uşak toplumunda Suriyeli öğrencilere yönelik tutum gibi parametre ve değişkenler temelinde ele alınmıştır.

Baskı Karşıtı Sosyal Hizmet Yaklaşımı

Mülteciler göç ettiği ülkelerde sosyal, psikolojik, ekonomik ve kültürel farklılıklar gibi nedenlerle ayrımcılık ve baskıya maruz kalmaktadırlar. Göç edilen ülkede azınlık toplumu oluşturan mülteciler ev sahibi toplum tarafından uygulanan baskıcı, ayrımcı, eşitsiz ve adaletsiz tutum ve uygulamalar nedeniyle sahip oldukları potansiyeli ortaya çıkaramamakta ve gelişimsel olarak kısıtlanmaktadır. Mülteci öğrencilerin sosyal dışlanma çatısı altındaki sorunları baskı karşıtı sosyal hizmetin ilgilendiği yapısal sorunlar ile örtüşmektedir. Kolektivist-sosyalist sosyal hizmet yaklaşımları toplum tarafından baskılanmış ve dezavantajlı konumda olan müracaatçıların güçlendirilmesini hedeflemektedir (Thompson, 2001; Payne 2005; akt. Cankurtaran ve Beydili, 2016). Baskı karşıtı sosyal hizmet, diğer sosyal hizmet yaklaşım ve

yöntemleriyle birlikte ele alınarak uygulama ile bütünleştirilmesi gereken şemsiye bir yaklaşımdır. Marksist, radikal, yapısal, feminist, ayrımcılık karşıtı, çok kültürcü gibi eleştirel sosyal hizmet yaklaşımlarını kapsamaktadır (Tuncay ve İl, 2006). Bireyler, kurumlar ve toplumlar sınıf ayrımcılığı, cinsiyetçilik, ataerki, ırkçılık, yaş ayrımcılığı gibi eylemlerle birey ve gruplara açık veya üstü örtülü baskı uygulayabilmektedir. Baskı yoluyla birey, grup ve toplumun gelişimi, pozitif yönde değişimi ve gerçek potansiyelin kullanılması kısıtlamaktadır. Baskı karşıtı sosyal hizmet pozitif yönde değişime ve gelişmeye engel olan baskıcı sosyal çevre koşullarında değişim sağlamayı hedeflemekte, eşitsizlik ve dezavantajlılık ile mücadele etmektedir. Müracaatçıların fırsat ve kaynaklarını geliştirerek sosyal adalete katkı sağlamak için savunuculuk yapmaktadır (Teater, 2015).

YÖNTEM

Suriyeli öğrenciler üzerindeki baskı kişisel, kişilerarası, kültürel ve yapısal düzeylerde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle Suriyeli öğrencileri bir müracaatçı grubu olarak tanımak, ihtiyaçlarını belirlemek, yaşanan sosyal dışlanmanın boyutlarını ve maruz kalınan çok düzeyli baskıyı anlamak amacıyla baskı karşıtı sosyal hizmet yaklaşımından hareket edilmiştir. Ayrıca, bu çalışmada Suriyeli öğrencilerin sosyal dışlanma ile ilişkili sorunlarına yönelik deneyimlerini keşfetmek ve sorunların nasıl algılandığını anlamak hedeflendiğinden niteliksel yöntem kullanılmıştır (Kümbetoğlu, User, Akpınar ve Aylin, 2012).

Çalışma Grubu

Suriye uyruklu olmak, Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi (TÖMER) dil yeterliliğine sahip olmak ve Uşak Üniversitesi öğrencisi olmak kriterleri doğrultusunda kartopu örnekleme yöntemi ile belirlenen 10 kadın 10 erkek katılımcı ile derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırmada veri doygunluk seviyesi önemlidir. Derinlemesine görüşmeler veri doyum noktasına ulaşıldığı aşamada sonlandırılmalıdır. Toplanan verilerde yeni tema ortaya çıkmaması veri doyum noktasına ulaşıldığı anlamına gelmektedir (Francis vd., 2010; Baltacı, 2018). Veri toplama sürecinde elde edilen verilerin birbirini tekrar etmesi ve yeni tema ortaya çıkmaması ile birlikte görüşmeler sonlandırılmıştır. Göç sürecinde deneyimler cinsiyetlere göre farklılaşmakta ve göçte kadınlar dezavantajlı konumda olabilmektedir (Buz, 2007). Bu araştırmada kadın ve erkeklerde aynı görüşme sayısında veri doyum noktasına ulaşılmasının nedeni kadın katılımcıların bireysel ve ailesel özellikleri ile ilgili olabilir. Kadınların neredeyse tamamının ailesi ile birlikte göç

etmesi, erkeklere göre daha fazla sosyal desteğinin olması erkeklere göre daha dezavantajlı olmasının önüne geçmiş olabilir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanmasında literatür taraması sonucunda elde edilen kuramsal bilgi ve Suriyeli öğrencilerde üniversitede ve İl Göç İdaresi Genel Müdürlüğünde birebir çalışan profesyonellerden edinilen alan bilgisinden yararlanılarak hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu 47 sorudan oluşmakta olup soru öbekleri sosyodemografik özellikler ve sosyal dışlanmanın boyutları doğrultusunda oluşturulmuştur.

Veri Toplama Süreci

Araştırma 2018 yılı Nisan-Haziran ayları arasında gerçekleştirilmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşme süreleri 35 dakika ve 1 saat arasında değişirken ortalama süre 45 dakikadır. Araştırma kapsamında dil desteği alınmamıştır ve Türkçe bilen öğrencilerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların bazıları Türkmen olduğundan Türkiye'ye gelmeden önce Türkçe bilen kişilerdir. Diğer katılımcıların bir bölümü Türkiye'ye geldikten sonra üniversiteye başlamadan önceki süreçte Türkçe öğrenmiş, bir bölümü de üniversiteye kaydolduktan sonra TÖMER eğitimi ile Türkçe öğrenmiştir.

Verilerin Analizi

Veri analizinde sesli görüşme kayıtları bilgisayar ortamında yazılı metinler haline getirilmiştir. Araştırmada elde edilen veriler iki aşamada analiz edilmiştir. İlk aşamada, 20 görüşme kaydı araştırmacı tarafından okunmuş ve kodlanmıştır. Daha sonra kodlanmış metinler üzerinde çalışılmış, belirlenen tema ve alt temalar oluşturulmuştur.

BULGULAR

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan Suriyeli öğrencilerin temel sosyodemografik özellikleri Çizelge 1 ve Çizelge 2'deki gibidir. Her katılımcı için bir kod belirlenmiştir. Kadın katılımcılar görüşme yapılan birinci kişiden itibaren K1, K2...; erkek katılımcılar da E1, E2... olarak kodlanmıştır. Her bir katılımcının cinsiyet, yaş, medeni durum, fakülte, bölüm, Türkiye öncesindeki ikamet yer ve öncelikli göç nedenleri Çizelgelere görülebilir.

Çizelge 1. Erkek Katılımcılara Ait Tanıtıcı Bilgiler

Kod	Yaş	Medeni Durum	Fakülte	Bölüm	Gelinen Ülke/Şehir	Göç Nedeni
E1	22	Bekâr	Mühendislik	Makine	Suudi Arabistan	Eğitim
E2	23	Bekâr	İletişim	Halkla ilişkiler	Şam	Türkiye'yle bağlantılar
E3	20	Bekâr	Mühendislik	Ziraat	Suudi Arabistan	Eğitim
E4	25	Bekâr	Mühendislik	İnşaat	Haseki	Güvenlik
E5	22	Bekâr	Mühendislik	Nanoteknoloji	Halep	Güvenlik
E6	22	Bekâr	Mühendislik	İnşaat	İdlib	Güvenlik
E7	24	Bekâr	İİBF	İşletme	Şam	Ucuz ülke arayışı
E8	22	Bekâr	Mühendislik	Maden	İdlib	Eğitim
E9	21	Bekâr	Mühendislik	Maden	Lazkiye	Güvenlik
E10	22	Bekâr	Mühendislik	Maden	Şam	Eğitim

Çizelge 2. Kadın Katılımcılara Ait Tanıtıcı Bilgiler

Kod	Yaş	Medeni Durum	Fakülte	Bölüm	Gelinen Ülke/Şehir	Göç Nedeni
K1	20	Bekâr	Mühendislik	İnşaat	Rakka	Güvenlik
K2	19	Bekâr	Mühendislik	Gıda	İdlib	Avrupa'ya geçiş
K3	20	Bekâr	İlahiyat	İlahiyat	Halep	Güvenlik
K4	23	Bekâr	Eğitim	PDR	Benyes	Güvenlik
K5	18	Bekâr	İİBF	İktisat	Halep	Güvenlik
K6	18	Bekâr	Mühendislik	İnşaat	Rakka	Güvenlik
K7	21	Bekâr	Mühendislik	Gıda	İdlib	Türkiye'yle bağlantılar
K8	23	Bekâr	Mühendislik	İnşaat	Suudi Arabistan	Eğitim
K9	19	Bekâr	Mühendislik	Gıda	İdlib	Güvenlik
K10	20	Bekâr	Mühendislik	Gıda	Halep	Güvenlik

Araştırmaya katılan 20 öğrencinin yarısı kadın, yarısı erkeklerden oluşmaktadır. Yaşları 18-25 arasında değişen öğrencilerin tamamının medeni durumu bekârdır. Katılımcıların büyük çoğunluğu mühendislik fakültesi öğrencisidir. Uşak Üniversitesinde Mühendislik Fakültesi öğretim programlarının üniversiteye yerleşme puanlarının diğer bölümlere göre nispeten düşük olması nedeniyle kontenjan boşluğu bulunmaktadır. Bu programlarda, uluslararası öğrenciler yoğunlaşmıştır. Yapılan görüşmelerde öğrencilerin öncelikli amacının üniversiteye yerleşmek olduğu, fakülte ve bölüm seçiminde bilinçli bir tercih yapmadıkları anlaşılmıştır. Araştırmaya katılan

Suriyeli öğrencilerden 2'si savaş ortamında iken Uşak Üniversitesi'ne yerleşmiştir. Suriye uyruklu olup Türkiye'ye gelmeden önce Suudi Arabistan'da yaşamış 3 katılımcı olmuştur. Öğrencilerin birçoğu Türkiye'de üniversite eğitimi öncesinde yaşam deneyimine sahiptir. Suriye'de savaşın başlamasının ardından Türkiye'ye göç etmiş, belli bir süre yaşamış ve sonrasında üniversiteye yerleşmiştir. Katılımcıların tamamı Uşak Üniversitesi uluslararası öğrenci kabul şartlarını sağlayarak üniversiteye yerleşmiştir. Yatay geçiş ile üniversiteye yerleşen katılımcı olmamıştır. Katılımcılar güvenli bir yaşam alanı bulmak, eğitime devam etmek, Türkiye'de sosyal destek mekanizmalarının olması, ekonomik sorunlar gibi nedenlerle Türkiye'ye gelmiştir. Türkiye'yi Avrupa'ya geçiş amacıyla transit ülke olarak gören katılımcılar da olmuştur. Suriyeli öğrencilerin sosyal dışlanma kapsamında ele alınan sorunları ekonomik dışlanma, mekânsal dışlanma, kültürel farklılıklar ve üniversite ve diğer kurumlardaki tutum olmak üzere dört ana tema etrafında şekillenmiştir.

Ekonomik Dışlanma

Araştırma verilerinin analizi sonucunda ulaşılan birinci tema ekonomik dışlanmadır. Araştırmaya katılanların sınıfsal konumuna bakıldığında birçok öğrencinin ailesinin sosyal, ekonomik, kültürel ve eğitimsel düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir. Ancak savaş ve göç bu konuları üzerinde yıkıcı bir etkiye sahip olmuştur. Katılımcıların ifadelerine göre savaş Suriye ekonomisini olumsuz etkilemiştir. Katılımcılar da genel durumun yansımalarından etkilenmiştir. Katılımcıların deneyimleri zorunlu göçün ardından Türkiye'de de çeşitli nedenlerle ekonomik sorunlar yaşanmaya devam edildiğini göstermektedir. Katılımcılar ailelerinin savaş nedeniyle yoksullaştığını, eğitimleri için ekonomik destek sağlayamadıklarını, çalışmak zorunda olduklarını belirtmişlerdir.

“İlk geldiğimde ailemden para alıyordum, ama onlar için çok sıkıntı oldu, orada durumlardan önce 1 dolar 50 Suriye parası yapıyordu, şimdi 1 dolar 500 Suriye lirası yapıyor, 10 katı arttı yani. Ailem aynı maaşı alıyordu, bana da para gönderiyorlardı, çok sıkıntı yaşadılar, fazla gönderemiyorlardı, benim de elimde az para oluyordu, internetten çalışmaya başladım kendi kendime idare ediyorum.” (E2, 23, halkla ilişkiler ve reklamcılık)

Aile ekonomik durumu yetersiz olan katılımcıların eğitim masraflarını karşılamak için çalışmak zorunda oldukları görülmektedir. Ancak, öğrencilerin iş arama girişimleri başarısızlıkla sonuçlanabilmektedir. Savaşta babası ile kardeşlerini kaybeden ve Türkiye'de annesi ile birlikte yaşayan bir öğrenci uzun süredir iş aramasına rağmen iş bulamadığını ifade etmiştir.

“Çarşıda her iş ilanını arıyorum, öz geçmiş bırakıyorum numaramı bırakıyorum ama hiç geri dönüş alamadım.” (K10, 20, gıda mühendisliği)

Suriyeli öğrencilerin iş bulma süreci zorlu olsa da bazı katılımcılar emek piyasasında yer alabilmiştir. İş gücüne dâhil olmaları sayesinde diğer katılımcılara göre avantajlı gibi görünseler de katılımcılar düşük ücretli işlerde ve kayıt dışı sektörde istihdam edilmektedirler. Yukarıda uzun süredir iş bulamadığını ifade eden öğrenci çalışan öğrenci arkadaşlarının kayıt dışı ve güvencesiz olmasına dikkat çekmiştir.

“Kayıt dışı çalışan öğrenciler var erkek öğrenciler de kadın öğrenciler de. Garsonluk mesela, tezgâhtarlık, öyle bir şeyler yapıyorlar, yani her işveren sigorta vermez.” (K10, 20, gıda mühendisliği)

Suriyeli öğrenciler emek yoğun işlerde uzun sürelerle çalıştırılmaktadırlar. Katılımcıların ifadelerine göre alınan ücret yapılan iş karşılığında tatmin edici düzeyde değildir.

“Önce bir 15 gün öğrendim, parasız olarak, sonra da çalışmaya başladım, ne kadar ücret alıyordun, ayda 600 lira alıyordum günde 12 saat çalışıyordum, sabah 7de çıkıp 7de dönüyordum.” (K4, 23, psikolojik danışmanlık ve rehberlik)

Görüldüğü gibi katılımcılar çalışma koşullarından memnun değillerdir. Memnun olmamalarının nedeni, Türkiye vatandaşı çalışanlara göre daha uzun süreler ile, daha ağır koşullarda çalışmalarına rağmen Suriyeli olunması nedeniyle daha düşük ücret almalarıdır. Suriyeli öğrenciler, iş piyasasında eşitsiz koşullara maruz kalmalarının nedenini mülteci olmaları ile ilişkilendirmiştir.

“Çalışıyorduk biz saat 12 olmuştu yemek molası falan vardı biz oturduk tam orada benimle birlikte 5 Suriyeliyiz orada. Bir tane adam geldi patronu sordu, bizim patron mu ne deniyorsa ona. Patron bize 35 TL veriyor günlük olarak. Gelen yani diğer iş arayana adama dedi ki 100 TL veririm. Madem sen bize 35 TL veriyorsun niye o adama 100 TL ödüyorsun.” (E4, 25, inşaat mühendisliği)⁸

Suriyeli öğrenciler, ekonomik dışlanma sorunlarının yanı sıra mekân ile ilgili sorunlarla da karşı karşıya kalmıştır. Mekân ile ilgili sorunları mekânsal dışlanma teması altında değerlendirilmiştir.

Mekânsal Dışlanma

Suriyeli öğrencilerin mekânsal sorunları yaşanılan yer ve yaşanılan şehir olarak iki farklı alanda ele alınmıştır. Öğrencilerin yaşadığı yer kapsamında barınma sorunları

⁸ Alıntı katılımcının Türkçe ifadeleri ile yazılmıştır.

değerlendirilmiştir. Öğrenciler, devlet yurtlarında uluslararası öğrencilere ayrılan kontenjanın düşük olması nedeniyle genellikle özel öğrenci yurtlarında barınmaktadırlar. Katılımcılar öğrenci yurtlarında Suriyeli uyruklu veya Arap etnik kökenli öğrencilerle aynı odaya yerleştirildiklerini ifade etmişlerdir. Bu nedenle, diğer öğrencilerle sınırlı iletişim kurmaktadırlar.

Özel yurttaki kalan bir katılımcı Suriyeli olduğundan hem yurttaki kalan diğer öğrenciler ve hem de yurt yönetimi tarafından kendisine kötü davranıldığını düşünmektedir.

“Çok kötüydü zaten yurt, kızlar çok kötüydü, idare çok kötüydü, bana hiç iyi davranmıyorlardı. Benim Suriyeli olmamla alakalı maalesef, oda arkadaşlarım çok kötü davranıyorlardı.” (K9,19, gıda mühendisliği)

Öğrenciler yurt idarecilerinin ayrımcı uygulamalarından da söz etmiştir. Katılımcılardan biri Suriyeli öğrencilerin yurt görevlileri tarafından tehlike uyandıran kişiler olarak algılandığını ifade etmiştir. Yurt ile ilgili kurallara uyulmaması durumunda Suriyeli olanlara diğer öğrencilerden farklı işlem yapıldığını eklemiştir.

“Mesela Türk kızlar geç kaldılar konuşmuyorlar ama biz geç kaldığımızda hemen arıyorlar saat 8 bakıyoruz imzayı atmadık hemen ailemizi arıyorlar.” (K2,19, gıda mühendisliği)

Suriyeli öğrencilerin mekânsal sorunları yaşanan şehir ekseninde de olabilmektedir. Öğrencilerin bulunduğu şehirlere göre dışlanma deneyimleri farklılaşabilmektedir. Örneğin; katılımcılar göç alma deneyimi olan, yabancılara aşına, bir arada yaşama kültürüne sahip kozmopolit iller, Suriye sınırına yakın iller gibi kentlerde kendilerini daha rahat hissettiklerini ifade etmişlerdir. Uşak ise, tek tip insanların yaşadığı bir toplum yapısına sahiptir. Kentte yabancı kültürü üniversitenin uluslararası öğrenci kabulü ile başlamıştır. Katılımcılardan biri bu durumu aşağıdaki gibi özetlemiştir.

“Mesela Adana’da böyle hani hiç dışlamıyorlar, bize çok iyi davranıyorlar, kötü davranmıyorlar, biraz dalga geçiyorlar ama sorun değil bence, gayet iyi görüyorum Adana’yı o konuda. Burada fakat oradan daha kötü davranıyorlar, aslına bakarsak bir tek okulda dolanıyorum, dışarı pek çıkmıyorum, arkadaşlarımla oluyorum genelde.” (E1, 22 yaşında, makine mühendisliği)

Öğrencinin ifadesinden de anlaşıldığı gibi şehir temelli dışlanma sorunu Suriyeli öğrencilerin mekânsal olarak sınırlanmasına ve sosyal işlevselliğin azalmasına neden olmaktadır.

Suriyeli öğrencilerin doğrudan sosyal olarak dışlanmasına neden olmamakla birlikte kültürel farklılıklardan kaynaklanan sorunlar yaşadıkları görülmüştür. Bu sorunlar, kültürel farklılıklar teması altında sosyal dışlanma ile ilişkilendirilmiştir.

Kültürel Farklılıklar

Suriyeli öğrencilerin Türkiye kültüründen farklı dil, konuşma, giyim gibi özelliklere sahip olması kültürel unsurlarda değişime neden olmuştur. Kültürel farklılıklar doğrudan dışlanmaya neden olmamıştır. Katılımcılar, Suriyeli olmalarından dolayı dışlanacağını düşündüğünden ana akım kültüre göre hareket etmeye başlamıştır. Kültürel değişim, dışlanmamak adına baskın kültürden biri gibi davranma şeklinde gerçekleşmiştir. Örneğin; katılımcılar Suriye'ye özgü giyim şeklinin mülteci kimliğini açığa çıkarmaması için ev sahibi toplumun üyeleri gibi giyinmeye başlamıştır. Özellikle kadınlar Suriye'ye özgü örtünme biçimi nedeniyle dış görünüşleri bakımından farklılıkları daha fazla hissetmiştir.

“Ben artık eşarbımı Türkler gibi bağıyorum artık, ister istemez tanıyorlar bizi, Suriye’de o şekilde de yapıyoruz, ama artık son zamanlarda, artık böyle Türkler gibi giyinmeye başladık, mesela kapalı kızlar etek falan giyer ya, onlar nasıl giyiyorsa biz de öyle yapıyorduk, dikkat çekmemek için.” (K6,18, inşaat mühendisliği)

Suriye ve Türkiye kültürlerinde farklılaşan unsurlardan biri de dildir. Katılımcılar özellikle şehir içi otobüsler, üniversite kantini gibi toplu ortamlarda Arapça konuşmanın dikkat çekici olduğunu düşünmektedirler. Katılımcılardan biri Arapça konuştuğunda Suriyeli kimliğinin ortaya çıkması nedeniyle Türkçe konuştuğunu ifade etmiştir. Kalabalık ortamlarda Arap arkadaşlarıyla da Türkçe konuşmasının altını çizmiştir.

“Bakışlar hemen değişiyor zaten, bazen yabancı olduğumu göstermek istemiyorum, mesela Arap bir arkadaşım ile bile Türkçe konuşuyorum, Arapça konuştuğum zaman herkes bana bakıyor.” (E2, 23, halkla ilişkiler ve reklamcılık)

Öğrencilerin Türkçe öğrenmesi de her zaman yeterli olmamaktadır. Aksan bakımından farklılıklar da Suriyeli kimliğini ortaya çıkaran unsurlardan biridir. Katılımcılardan biri Arapça aksanıyla Türkçe konuştuğunda ana akım toplum tarafından kendisi ile alay edildiğini ifade etmiştir.

“Türkçemle dalga geçmeye başladılar, mesela bara dediğim zaman para o para diye söylüyorlardı hep...” (K4, 23, psikolojik danışmanlık ve rehberlik)

Kültürü oluşturan unsurlardan biri de dindir. Suriye ve Türkiye’de toplumun büyük çoğunluğu Müslüman olmakla birlikte mezhepsel farklılıklar söz konusudur. Özel

yurtta kalan bir katılımcı mezhebinin ibadetlerini yapmak istediği için kendisine baskı uygulandığını, bu nedenle yurttan ayrıldığını ve toplu yaşam alanlarında bulunmak istemediği için Suriyeli arkadaşlarıyla evde yaşamaya başladığını ifade etmiştir.

“Onların söyledikleri şeyler bana yanlış geliyor ve yapmak istemiyorum, mesela ben namaz kılıyorum onlar da namaz kılıyorlar, ama mesela namazdan sonra ben kendi inandığım mezhebin zikirlerini söylemek istiyorum ama onlar kendi mezheplerinin zikirlerini sözlendiriyorlar bana, söylememi istediler, işte 1 sene öyle kaldım, namazı öyle kıl diyorlar, ben de istemiyordum sonra işte, çıktım buradan, çıkmak zorunda kaldım yani.” (E2, 23, halkla ilişkiler ve reklamcılık)

Suriyeliler incelenen ekonomik, mekânsal ve kültürel sorunlarla yaşamın her alanında karşılaşabilmektedir. Bununla birlikte, özellikle sosyal haklara ve hizmetlere erişim sağlamak amacıyla başvuru kurumlarda dışlayıcı söylem ve davranışlar ile karşı karşıya kalmışlardır.

Üniversite ve Diğer Kurumlarda Tutum

Suriyeli öğrenciler eğitim, sağlık ve diğer alanlarda kamusal ve özel kurumlardan hizmet almaktadırlar. Bu kurumların başında en fazla etkileşim halinde oldukları üniversite gelmektedir. Öğrenciler, üniversitede birtakım sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır. Örneğin, bir katılımcı yanlış söz söyleme, farklı davranış sergileme nedeniyle karşılaşabileceği tepkilerden çekinmesi nedeniyle üniversitede aktif olmadığını ifade etmiştir.

“Üniversitede ben kütüphaneye gitmiyorum, yemekhaneye gitmiyorum çünkü utanıyorum zaten yanlış bir kelime konuşurum diye.” (K6,18, inşaat mühendisliği)

Karşılaşılan sorunlardan biri de bazı öğretim elemanlarının Suriyeli öğrencilere yönelik olumsuz tutumudur. Katılımcılardan biri, bir akademisyenin Suriyeli öğrencilere ders sırasında konudan bağımsız olarak Suriye gündemi ile ilgili sorular sormasından rahatsız olduğunu dile getirmiştir.

“Hocayla konuşmaya gireceğim, hoca diyor ya, sizin için Afrin'i aldık, artık siz ülkenize gidebilirsiniz. Hoca çok konuşuyor ders harici, sınıf içinde, gidebilirsiniz artık dedi, ben ne diyeceğimi bilmiyorum, hocam ben Türk vatandaşı oldum artık gitmeyeceğim diyecektim ama diyemedim, çok kötü oldum ama” (K9,19, gıda mühendisliği)

Bazı katılımcılar üniversitede diğer öğrencilerin Suriyeli öğrenciler ile ilgili ücretsiz eğitim alma, Türk öğrencilerin kontenjanına yerleşme, sınavsız eğitim alma, devlet bursu alma gibi konular etrafında şekillenen olumsuz söylemlerinden rahatsız olduklarını ifade etmişlerdir.

“Bir kâğıt yazayım diye düşündüm ben Suriyeliyim, burs almıyorum ve sınavsız olarak girmedim okula diye, sırtıma asmayı bile düşündüm yani, herkes aynı soruyu soruyordu, sen burs alıyor musun, sınavsız mı girdin diye sürekli soruyorlardı.” (K4, 23, psikolojik danışmanlık ve rehberlik)

Öğrenciler üniversitenin yanında diğer kurumlardan da yararlanmaktadır. Yapılan görüşmelerde sağlık ve göç ile ilgili kurumlarda yaşanan sorunlar üzerinde durmuşlardır. Örneğin, katılımcılardan biri hastanede yaşadığı sorunlardan söz etmiştir.

“İlk önce biz Arapça konuşuyoruz, onlar nerelisin diyorlar, biz Suriyeliyiz diyoruz, çok kötü davranıyorlar. Doktorlar siz hiçbir şeyi anlamıyorsunuz falan diyor.”(K9, 19, gıda mühendisliği)

Bir katılımcı da İl Göç İdaresi Müdürlüğünde karşılaştığı tutum ve davranışlardan aşağıdaki gibi söz etmiştir.

“Oradaki davranışları hiç hoşuma gitmedi, hakikaten, dışarıdaki hayvanları biliyorsunuz, oradaki hayvanlara insandan daha fazla saygı gösteriyorlar, oraya gidersen zaten direkt ağlarsın, gerçekten hayvana daha saygı gösteriyorlar.” (K7, 21, gıda mühendisliği)

TARTIŞMA

Bu araştırma Uşak Üniversitesinde öğrenim gören Suriyeli öğrencilerin ekonomik, barınma, yaşanan şehirden kaynaklanan ve kültürel farklılık temelli sorunlarını ortaya çıkarmıştır. Bu sorunlar öğrencilerin sosyal dışlanma algısında doğrudan veya dolaylı biçimde etkili olmuştur. Araştırma bulguları Suriyeli öğrencilerin eğitimine izin verildiğini ve eğitimleri ile ilgili birtakım kolaylıklar sağlandığını (ücretsiz eğitim gibi) ancak toplumsal alandaki sorunları ile ilgili önlemler alınmadığını ortaya çıkarmıştır. Literatürde bu genel çıkarımı destekleyen araştırmalara yer verilmiştir. Örneğin; Lübnan'da 65 yıldan fazla süredir ‘geçici’ olarak yaşayan Filistinlilerden Birleşmiş Milletler Filistin Mülteciler Okulları Yardım ve Çalışma Ajansında sunulan eğitimden faydalanan 404 ilköğretim öğrencisinin ve eğitim sunan 48 öğretmenin deneyim ve istekleri üzerine bir araştırma yapılmıştır. Araştırma bulgularına göre, Filistinli mülteci öğrencilere Lübnan müfredatı zorunlu olarak öğretilerek sosyal içerme sağlanmaya çalışılması uyum için zorunlu bir toplumsal içerme stratejidir. Diğer yandan, öğrenciler Lübnan’ın ayrımcı yasaları ve düzenlemeleri nedeniyle toplumun dışına itilerek dışlanmaktadır (Shuayb, 2014). Bu araştırmada da Suriyeli üniversite öğrencilerine Türkiye’de eğitim hakkı verilerek toplumsal bütünleşme sağlanmaya çalışılmış olup

Suriyelilerin eğitim dışındaki haklarının göz ardı edilmesinin öğrencilerin dışlanma algılamasına neden olduğu görülmüştür.

Mülteci genç bireyler ile ilgili literatürdeki çalışmalar sınırlı olmakla birlikte var olan çalışmalar genellikle Suriyeli gençlerin ekonomik sorunları üzerinedir. Suriyeli gençler, Türkiye’de ekonomik çerçevede gelir yetersizliği, işsizlik, iş piyasasında eşitsizlik ve dışlanma gibi birçok sorun yaşamaktadır. Örneğin; Cüce (2018) tarafından Suriyelilerin memnuniyeti üzerine yapılan bir araştırmaya göre mültecilerden 40 yaş ve üzerinde olanlar sağlık, hizmetlere erişilebilirlik, güvenlik gibi temel hakların sağlanması konularında memnun olduğunu dile getirmiştir. Araştırmaya göre daha genç olup 20’li ve 30’lu yaşlarda olanlar ise demokrasi, işsizlik, rüşvet gibi sorunlar bakımından Türkiye’nin Suriye’ye göre daha iyi olduğunu düşünmektedir. Görüldüğü gibi orta yaşlı Suriyeliler memnuniyet konusunda temel ihtiyaçlara odaklanırken, daha genç olanlar siyasi ve ekonomik konuları değerlendirmiştir. Bu araştırma da Suriyeli gençlerin gelir yetersizliği ve işsizlik gibi sorunlarını ortaya çıkarmıştır.

Bir başka araştırmaya göre Suriyeli üniversite öğrencileri ekonomik yetersizlik yaşamaktadırlar. Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı burslarından yararlanmakta olan öğrencilerin çoğunluğu kamplarda kalan ailelerine destek olmaktadır (Akkaya vd., 2018). Bu araştırma sonuçları da düşük gelire sahip Suriyeli öğrencilerin satın alma gücüne sahip olmadığından, başka bir ifadeyle ihtiyaçlar karşısında gelir yetersizliği nedeniyle tüketimin dışında kaldığını göstermektedir. Ayrıca, iş gücü piyasasında kayıt dışı ve güvencesiz işlerde çalışan öğrencilerin çalışma hayatına dâhil olması ekonomik dışlanmayı engellemede tek başına yeterli olmamıştır. Ayrımcı uygulamaların emek piyasasında da devam ettiği görülmüştür.

Suriyeli gençlerin ekonomik sorunlarından biri de düşük ücret karşılığında çalışmaktır. Yasal konumu ve beklenti düzeyi düşük Suriyeli gençler iş yaşamındaki ücret eşitsizliğini kabullenmektedirler. Suriyeli gençlerin Türkiye’ye göç etmesi, Türkiye’de Suriye göçü öncesinde de var olan ucuz iş gücü sorununun artmasına neden olmuştur (Kaygısız, 2017). Suriyeli gençlerin iş piyasasında emeğin ücret karşılığını düşürmesi diğer işçilerin istihdamı ve ücretlerine yansımıştır (Artar, 2019). Bu araştırmada da Suriyeli öğrencilerinin düşük ücretler ile çalıştırıldığı görülmüştür.

SONUÇ

Buz (2005)'a göre, vatanını terk etmek zorunda kalan birey yeni topluma yabancılaşmaktadır. Bu sorunlarla birlikte ortaya çıkan kriz durumlarında farklı disiplinlerin müdahalesi gerekli olmaktadır. Suriyeli öğrencilerin göç edilen toplumda yaşadığı sorunlar birçok disiplinin ilgi alanına girmektedir (Shelley, Peplau ve Sears, 2007). Sosyal hizmet de bu disiplinlerden biridir. Zorunlu göç sonrasında mülteci ve sığınmacıların toplumsal sorunlarının önlenmesinde sosyal hizmet uzmanlarına önemli görevler düşmektedir. Mülteci haklarını korumak, uyum politikalarının uygulanmasında yer almak, bu alanda araştırmalar yapmak, sosyal politika oluşumuna katkıda bulunmak uzmanların rolleri içerisinde yer almaktadır (Artan ve Arıcı, 2017).

Bu araştırma ile Suriyeli üniversite öğrencileri özelinde sosyal, ekonomik, psikolojik, kültürel ve eğitimsel sorunların yanı sıra öğrencilerin bu sorunların oluşturduğu baskı ve dışlanmayı nasıl algıladığı ortaya çıkarılmıştır. Mülteci olmanın getirdiği sosyokültürel baskıların yanı sıra üniversite öğrencisi olmanın doğurduğu ekonomik, barınma ve eğitim ile ilgili sorunlardan kaynaklanan baskılar söz konusu olmuştur. Bu nedenle bütüncül bir bakış açısı ile yapılacak sosyal hizmet uygulamalarında mülteci üniversite öğrencilerine yönelik baskı her müdahale düzeyinde göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrımcılık ve dışlanma nedeniyle toplumun ve kurumların baskısı altında olan Suriyeli üniversite öğrencilerine yönelik mikro, mezzo ve makro odakta sosyal hizmet müdahalesi gereklidir.

Araştırmada yer alan öğrencilere yönelik sosyal hizmet uygulaması üniversitede, kamuya bağlı öğrenci yurtlarında ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü bünyesinde görevli meslek elemanları tarafından gerçekleştirilmektedir. Ancak yapılan uygulamalar, Suriyeli üniversite öğrencileri özelinde olmayıp Suriyeli mültecilerin ya da üniversite öğrencilerinin bütününe yöneliktir. Suriyeli üniversite öğrencilerinin bazı sorunları diğer üniversite öğrencileri ve Suriyeli mülteciler ile ortak olmakla birlikte, müracaatçı olarak farklılaşan sorunları bulunmaktadır.

Mikro Sosyal Hizmet Müdahalesi

Mikro sosyal hizmet müdahalesinde sosyal hizmet uzmanları güçlendirme yaklaşımını temele almalı, Suriyeli öğrencileri güçlü yanlarını ve kişisel kaynaklarını keşfetmeleri konusunda desteklemelidir. Güçlendirme sürecinde öğrencilerle birlikte çalışmalı ve onların planlı değişim sürecine dâhil edilmesi sağlanmalıdır. Uygulamada öncelikle vurgulanması gereken konular barınma, gelir ve sosyalizasyondur. Öğrencilerin

burslarla desteklenmesi, üniversite içerisinde çalışma imkânı verilmesi, ders dışı zaman değerlendirme ve sosyalleşme süreçlerini destekleyecek hizmetlerin sağlanması gerekmektedir.

Suriyeli öğrencilerden bazılarının ailesi savaş nedeniyle hayatını kaybetmiştir veya halen Suriye’de savaş ortamındadır. Türkiye’ye gelmeden önce Suriye’de yaralanma, çetelere üyeliğe zorlanma, işkence gibi nedenlerle savaştan birinci derecede etkilenen öğrenciler de olmuştur. Savaş ortamında yakınına kaybeden öğrencilerde yas, uzun süredir ailesini görmeyen öğrencilerde köklerinden kopma hissi, savaş ortamının verdiği zararlar sonucunda travma sonrası stres bozukluğu görülebilmektedir. Mikro uygulamada psikolojik destek de önemli bir yer tutmaktadır.

Mezzo Sosyal Hizmet Müdahalesi

Suriyeli üniversite öğrencilerinin sorunlarına yönelik mikro müdahalelerin yanında mezzo uygulamalara da yer verilmelidir. Bireysel psikososyal müdahalelerin yanı sıra üniversitede ve öğrenci yurtlarında bulunan meslek elemanları tarafından grup çalışmaları yapılmalıdır. Öğrencilerin sorunlarından hareketle destek grupları; Suriyeli öğrencilerin yanı sıra Afgan öğrenciler gibi diğer mülteci öğrenciler ve diğer uluslararası öğrenciler dahil edilecek şekilde planlanabilir. Mezzo uygulamalar, yalnızca dışlanma ve ayrımcılığı deneyimleyen bir grup öğrenci ile sınırlı olmamalıdır. Öğrencilerin etkileşim halinde olduğu üniversitede öğretim elemanları ve öğrenciler, diğer kurumlarda çalışan görevliler ile mezzo çalışmalar gerçekleştirilebilir.

Makro Sosyal Hizmet Müdahalesi

Suriyeli öğrencilerin sorunlarına yönelik makro sosyal hizmet müdahalesi önemli bir yer tutmaktadır. Öğrencilerin yaşadığı sorunların temelinde birey ve sosyal çevresinin ötesinde toplumsal ayrımcılık, ön yargı, yabancı düşmanlığı gibi yapısal nedenler yer almaktadır. Toplumun dezavantajlı gruplara yönelik baskıcı davranışlarını değiştirmeye yönelik sosyal hizmet uygulamaları yapılmalıdır (Dominelli ve Campling, 2002). Öğrencilerin sorunlarının ortadan kaldırılmasında sosyal dışlamadan sosyal içermeye yönelik paradigma değişikliği önemlidir. Mülteci öğrencilerin istihdama katılımının sağlanması; temel haklara, kaynaklara, mal ve hizmetlere erişimin sağlanması; dışlayıcı risklerin engellenmesi ve konu ile ilgili tarafların harekete geçirilmesi gerekmektedir.

Suriyeli gençlerin sorunlarının çözümünde uzun soluklu ulusal politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Oluşturulacak politikalarda statülerinin yeniden tanımlaması,

toplumsal bütünleşmenin sağlanması, uluslararası koruma sistemindeki eksikliklerin altının çizilmesi önemlidir (İçduygu, 2015). Bu politikalar Suriyeli öğrencilerin yaşamını doğrudan etkileyen eğitimi de kapsayacak nitelikte olmalıdır. Dil ve eğitim sınırlılıkları Türkiye’de Suriyelilerin kurumsal ayrımcılık ile karşılaşma tehlikesini arttırmaktadır (Akkaya vd., 2018).

Suriyeli öğrencilerin ötekileştirilmesi ve ayrıştırılmasında medyanın rolü büyüktür. Medyada Suriyeli öğrencilerle ilgili yanlış bilgilerin olduğu içerikler üretilmektedir ve Suriyeli mültecilere yönelik dışlayıcı söylem kullanılmaktadır. Bu nedenle medyada Suriyeli öğrencilerle ilgili yapılan haberlerde doğru bilgi verilmesi ve ötekileştirici dil kullanılmaması için gerekli önlemler alınmalıdır. Özellikle; öğrencilerin üniversitelerde Türkiye vatandaşı öğrencilerin kontenjanına yerleştirilmesi, devlet tarafından burs verilmesi gibi yanlış bilgiler içeren haberler yapılmamasına özen gösterilmelidir. Bu konulardaki bilgi kirliliğinin giderilmesi ve önlenmesi için kamuoyuna belli periyodlarla bilgi verilmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada ortaya konulan kuramsal bakış açısı ve araştırma bulguları ile mültecilik alanına yeni bir yaklaşım getirilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonuçlarının mülteci üniversite öğrencilerinin sorunlarının anlaşılmasına ve bu sorunları ortadan kaldıran farklı modeller geliştirilmesine katkı sağlayacağı ön görülmektedir.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Araştırma Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu 30.03.2018/14 Etik Kurul Karar toplantı tarihi ve karar numarası ile etik yönden uygun bulunmuştur. Bu karara istinaden araştırma, Nisan 2018 – Haziran 2018 tarihleri arasında Uşak Üniversitesi’nde öğrenim gören Suriyeli öğrencilerle yürütülmüştür.

KAYNAKÇA

- AFAD. (2013). *Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar: 2013 Saha Araştırması Sonuçları*. Ankara: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.
- AFAD. (2017). *Türkiye’deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması*. Ankara: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.

- Akkaya, A. Y., Çilingir, G. A. ve Levent, G. T. (2018). Van Yüzüncü Yıl Üniversitesindeki Suriyeli Öğrencilerin Akademik Sorunları Üzerine Bir Çalışma. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 40(2), 413-448.
- Amman, M. T. ve Altındış, E. (2019). İstanbul'da Yaşayan Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Türk Vatandaşlığına İlişkin Görüşleri. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 5(9), 1-20.
- Artan, T. ve Arıcı, A. (2017). İstanbul'da Yaşayan Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamalarının Değerlendirilmesi. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 1(1), 1-21.
- Artar, F. (2019). Medyada Sınıfsal Temsil Mücadelesi: Suriyeli Mülteciler 'Yardıma Muhtaç mı?' 'Ucuz Emek mi?' *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 22(2), 26-61.
- Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Buz, S. (2005). Türkiye'deki Sığınmacıların Psikososyal Sağlığı. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 16(2), 93-104.
- Buz, S. (2007). Göçte Kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 37-50.
- Cankurtaran, Ö. ve Beydili, E. (2016). Ayrımcılık Karşıtı Sosyal Hizmet Uygulamasının Gerekliliği Üzerine. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(1), 145-160.
- Cüce, S. (2018). Suriyeli Sığınmacıların Gözünden Yaşam: Ankara Örneği. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 228-245.
- Çiftçi, H. (2019). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye Cumhuriyeti Devletine Aidiyetleri Bakımından Adaptasyon ve İletişim Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 23(1), 153-176.
- Çimen, L. K. ve Quadır, S. E. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Suriyeli Sığınmacılar İle İlgili Tutumlarının Sivil Katılımları Bağlamında İncelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 1251-1273.
- Demirhan, K. (2017). Ulusal Alanyazında Uluslararası Öğrenciler ve Uluslararası Öğrencileri Siyasal Açından Düşünmek. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13(5), 547-562.
- Dominelli, L. ve Campling, J. (2002). *Anti-Oppressive Social Work Theory and Practice*. Basingstoke: Macmillan International Higher Education.

- Francis, J. J., Jhonston, M., Robertson, C., Glidewell, L., Entwistle, V., Eccles, M. P. ve Grimshaw, J. M. (2010). What is an Adequate Sample Size? Operationalising Data Saturation for Theory-Based Interview Studies. *Psychology and Health*, 25(10), 1229-1245.
- İçduygu, A. (2015). *Syrian Refugees in Turkey: The Long Road Ahead*. Washington: Migration Policy Institute.
- Karataş, K. (2003). Batı Avrupa'da Yaşayan Göçmen Türk Ailelerinin Uyum ve Bütünleşme Sorunları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 14(1), 25-40.
- Kathryn, E. (2015). Black Bodies, White Rural Spaces: Disturbing Practices of Unbelonging. *Critical Studies in Education*, 56(3), 351-365.
- Kaya, A. ve Kırac, A. (2016). *İstanbul'daki Suriyeli Mültecilere İlişkin Zarar Görebilirlik Değerlendirme Raporu*. İstanbul: Hayata Destek İnsani Yardım Derneği.
- Kaygısız, İ. (2017). *Suriyeli Mültecilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri*. Bonn: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Küçükşen. (2017). Suriyeli Sığınmacı Kadınlarda Sosyal Dışlanma Algısı Üzerine Nitel Bir Çalışma. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2399-2413.
- Kümbetoğlu, B., User, İ., Akpınar ve Aylin. (2012). *Kayıp İşçi Kadınlar: Kayıtdışı Çalışmaya Dair Bir Alan Araştırması*. İstanbul: Bağlam.
- Levitas, R. (1996). The Concept of Social Exclusion and The New Durkheimian Hegemony. *Critical Social Policy*, 16(46), 5-20.
- Morrice, L. (2013). Refugees in Higher Education: Boundaries of Belonging and Recognition, Stigma and Exclusion. *International Journal of Lifelong Education*, 32(5), 656-668.
- Orhan, O. ve Gündoğar, S. Ş. (2015). *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri*. Ankara: TESEV-ORSAM.
- Sapancalı, F. (2005). Avrupa Birliği'nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri. *Çalışma ve Toplum*, 3(6), 51-70.
- Seydi, A. R. (2013). Türkiye'deki Suriyeli Akademisyen ve Eğitimcilerin Görüşlerine Göre Suriye'deki Çatışmaların Suriyelilerin Eğitim Sürecine Yansımaları. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 217-241.
- Seydi, A. R. (2014). Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*(31), 267-305.

- Shelley E., T., Peplau, L. A. ve Sears, D. O. (2007). *Sosyal Psikoloji*. (Çev. A. Dönmez) İstanbul: İmge Yayınevi.
- Shuayb, M. (2014). The Art of Inclusive Exclusions: Educating the Palestinian Refugee Students in Lebanon. *Refugee Survey Quarterly*, 33(2), 20-37.
- Stevenson, J. ve Willott, J. (2007). The Aspiration and Access to Higher Education of Teenage Refugees in the UK. *Compare*, 37(5), 671-687.
- Tandon, M. (2016). Resettlement Struggles of Burmese Refugee Students in U.S. High Schools: A Qualitative Study. *Journal of Southeast Asian American Education and Advancement*, 11(1), 1-29.
- Tartanoğlu, Ş. (2010). Sosyal Dışlanma: Küreselleşme Perspektifinden Bir Değerlendirme. *Sosyoloji Konferansları*, 42, 1-13.
- Taş, D. ve Tekkanat, S. S. (2018). Yerel Halk ve Suriyeli Sığınmacılar Arasında Bir Kent: Elazığ Örneği . *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(4), 77-90.
- TBMM. (2018). *Göç ve Uyum Raporu*. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi.
- Teater, B. (2015). *An Introduction to Applying Social Work Theories and Methods*. (Çev. Ed. A. Karatay) Ankara: Nika Yayınevi.
- Tekin, F. (2011). Kültürel Travma Olarak Zorunlu Göç. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* (25), 91-100.
- Tuncay, T. ve İl, S. (2006). Sosyal Hizmette Baskı Karşıtı Uygulama: Sosyal Adalet Paradigması Temelinde Bir Özgürleştirme Pratiği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 17(2), 59-71.
- Tümtaş, S. ve Ergun, C. (2016). Küreselleşme ve Kentlere Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*(37), 135-150.
- UAÖ. (2014). *Dışarıda Bırakılanlar: Uluslararası Toplum Tarafından Terk Edilen Suriyeli Mülteciler*. Londra: Uluslararası Af Örgütü.
- Yardımcıoğlu, F., Beşel, F. ve Savaşan, F. (2017). Uluslararası Öğrencilerin Sosyo-Ekonomik Problemleri ve Çözüm Önerileri (Sakarya Üniversitesi Örneği). *Akademik İncelemeler Dergisi*, 12(1), 203-254.
- Zafer, A. B. (2016). Göç Çalışmaları İçin Bir Anahtar Kavram Olarak 'Kültürleşme' Kavramı. *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(30), 75-92.